

AD BORSBOOM

Van geboorte tot lang na de dood: de levenscyclus van Australische Aborigines

Al in 1937 introduceerde de antropoloog Lloyd Warner in zijn baanbrekende studie over Australische Aborigines de term *age grading*.¹ De term verwijst naar het proces waarbij religieuze rituelen de overgang van elke levensfase naar de volgende begeleiden. De kindertijd wordt afgesloten met een puberteit- of initiatierite. Vervolgens ondergaan de jonge adolescenten jaarlijks een serie rituelen die dienen om hen tot volwaardige volwassenen te ontwikkelen. Tenslotte gaat ook de overgang naar de ouderdom gepaard met tal van rituele activiteiten. Op die manier worden de diverse generaties die elk individu doorloopt gemarkeerd en gedefinieerd. De uitgebreide aandacht voor het bestaan na de dood laat een omgekeerde weg zien. De zorgvuldig opgebouwde identiteit van elk individu door de generaties heen wordt alweer begeleid door rituelen- als het ware stapsgewijs gedeconstrueerd en terug gebracht tot zijn oorsprong: de spirituele wereld van waaruit het ontsproten is.²

IDEAAL EN WERKELIJKHEID

In de antropologie maken we een onderscheid tussen *ideal* en *real culture*. De eerste verwijst naar 'hoe het hoort' in de visie van betrokkenen, en de tweede is de werkelijkheid van alledag, zoals de onderzoeker die waarneemt. Hoewel in elke samenleving mensen ernaar streven het dagelijks leven niet al te ver uit de pas te laten lopen met het ideaalbeeld, smelten beiden nooit helemaal samen. Zo ook niet in Aboriginal Australië. De situatie zoals ik die in mijn inleiding

heb samengevat en in de volgende pagina's verder zal uitwerken, vertegenwoordigt de *ideal culture*. Elke Aboriginal individu zal zeggen dat 'het zo hoort'. Maar ook hier kan de praktijk weerbarstig zijn. Soms blijven jonge mannen wel erg lang in hun *walk-about* periode hangen en keren dan terug op een leeftijd waarop anderen al een heel eind gevorderd zijn in hun *age grading* proces. Die achterstand halen ze niet meer in. Weer een ander wordt slachtoffer van alcohol en blijft voor de rest van zijn leven een beklagenswaardig hoopje ellende. Sommige families zijn groot en sterk en kunnen de inspanningen en kosten van al die rite aan, andere families raken in de versukkeling en eten genadebrood van de eersten.

VAN SPIRIT CHILD TOT PUBER

In het Aboriginal universum bestaan de ongeborenen al in hun spirituele vorm. Regelmatig scheiden ze zich af uit hun levensbron – vaak een sacrale bron in het landschap van de eigen clan – op zoek naar het lichaam van de toekomstige (zwangere) moeder. De gang door dit aardse leven kan nu beginnen.

Kort na de geboorte ontvangt de baby een serie namen die bepalend zijn voor zijn identiteit en voor de sociale persoon die hij of zij gaat worden. De rituelen die hiermee gepaard gaan markeren de eerste trede in het proces van *age grading*, een proces dat de verschillende levensfasen definieert en omkadert. Zo kreeg een van de kinderen van de clan van de Wilde Honing – een clan waar ik het meest mee vertrouwd ben – de naam Roangga (bast van de Eucalyptusboom), een ander werd Wilog genoemd (een honingvogel) en een derde Bolngmene (naam van een plant langs een sacrale bron). Al die namen refereren zowel naar de plaats waar het *spirit child* aan ontsproten is, als naar de mythologische voorouder (totem) die deze plaats gecreëerd en bezielde heeft. Daar, zo zal het kind leren, ligt zijn

oorsprong en met die plaats en die specifieke totem zal het zijn hele leven lang een speciale emotionele band hebben.

In de Aboriginal wereld bestaat er een waterscheiding tussen de kindertijd en alles wat daarna komt. Kinderen wordt geen strobreed in de weg gelegd. Ze rennen en ravotten totdat ze er letterlijk bij neervallen. Dan is er altijd een dij of schoot beschikbaar om tegen aan te gaan liggen en even te slapen. Daarna gaat het feest gewoon verder.

Zolang datgene wat ze doen niet gevaarlijk is, bestaan er nauwelijks beperkingen. Al die ingewikkelde gedragsregels uit de wereld van de volwassenen gelden nog niet voor hen. Van taboes hebben ze nog nauwelijks weet; als ze die overtreden is het nog vaak de schuld van de ouderen ook – hadden die maar moeten opletten. Wie zijn zin niet krijgt, heeft vaak succes met drama: gooi je op de grond of ga krijsen en negen van de tien keer komt er wel iemand voor je op. Ouderen vinden het vreselijk om kinderen te laten huilen. Warmte, genegenheid en eindeloos geduld zijn mijn trefwoorden om de opvoeding van kinderen in Arnhem Land te typeren. Het lijkt te mooi om waar te zijn, maar het is wel zo. Tenminste, tot aan de pubertijd.

GROEI NAAR VOLWASSENHEID

De breuk die dan optreedt is abrupt en definitief. Bij meisjes markeert de eerste menstruatie dat moment. Bij jongens is dat de besnijdenis die volgt na weken van afzondering. Daarna wordt het nooit meer als het was. De groei naar volwassenheid is onomkeerbaar en de verantwoordelijkheden die daar bij horen komen er onverbiddeijk aan. Aboriginal meisjes worden in snel tempo klaargestoomd om echtgenote en moeder te worden. In de huidige tijd zijn de vrouwen meestal wat ouder als ze hun eerste kind krijgen en volgen meisjes ook steeds vaker opleidingen na hun lagere school. Maar moeder zijn rond je achttiende is ook nu geen uitzondering. De eerste menstruatie is het teken bij

uitstek dat de kindertijd voorbij is. Ook meisjes leven in die periode een tijdje in afzondering en moeten zich plotseling houden aan nieuwe spelregels. Ze ervaren al snel dat ze onder aan de maatschappelijke ladder staan en dat de oudere vrouwen vanaf nu de baas zijn. Die hebben ervaring op alle terreinen van het leven.

Ter afsluiting van de eerste menstruatie vindt er een korte rite plaats. De oudere vrouwen beschilderen het jonge meisje met symbolische tekens van haar clan en voeren enkele rituele handelingen uit. Daarna keert de jonge vrouw terug in de samenleving. De lange weg naar volwassenheid is begonnen. Geen man mag aanwezig zijn bij die activiteiten; die zijn puur *women's business*. Vanaf nu zal dat onderscheid er zijn tot aan de dood: *women's business* en *men's business*. Er zijn zaken waar mannen buiten moeten blijven en omgekeerd. De menstruatie is een voorbeeld van het eerste. Het bloed dat vloeit is vol van magische kracht en een teken dat de clan aan wie het meisje is uitgehuwelijkt op nakomelingen kan rekenen. Die magische kracht kan gevaarlijk zijn; vrouwen weten om te gaan met zaken als menstruatie, geboorte en vruchtbaarheid, voor mannen is dat riskant terrein.

Bij jongens is de overgang van kind naar jong volwassene nog drastischer. Enkele oudere mannen, meestal verwanten van moeders kant, hebben de rol van mentor op zich genomen. Ze bereiden de novice wekenlang in strikte afzondering voor op zijn initiatie, die afgesloten zal worden met een nogal pijnlijke besnijdenis. Ze zorgen voor zijn eten en lichten hem in over alles wat vanaf nu van hem verwacht wordt. Dat is nogal wat. Allereerst komt hij, net als zijn vrouwelijke leeftijdgenoten, onder aan de maatschappelijke ladder te staan. Hij moet nog alles leren: hoe word ik een goede echtgenoot en vader, hoe een ervaren jager, en welke verantwoordelijkheden krijg ik op mijn schouders. Hij zal snel ondervinden dat er strenge taboes in het sociale verkeer bestaan. Zo mag hij vanaf dat ogenblik zijn zussen die de puberteit hebben bereikt, niet meer rechtstreeks

aanspreken. Dat moet hij via anderen doen. Zij zullen nog altijd op zijn bescherming kunnen rekenen, dat wel, maar de vrije omgang van voor de puberteit is nu taboe. Dat heeft te maken met de zeer strenge regels tegen incest, die in dergelijke kleine gemeenschappen strikt nageleefd dienen te worden. Zelfs de schijn van genegenheid moet hij te allen tijde vermijden, en toespelingen maken op seksualiteit en vruchtbaarheid in het bijzijn van je zus is al helemaal uit den boze.

De puberteit die de overgang markeert van een onbezorgde kindertijd naar adolescentie en volwassenheid is een periode van grote onzekerheid: psychische onzekerheid voor het individu, dat neiging tot opstandigheid vertoont en onzeker wordt van zijn positie binnen de samenleving. Voor de gemeenschap als geheel is de puberteit van haar jonge leden een periode van sociale onzekerheid. Men staat in feite voor de vraag hoe de betreffende personen zich zullen ontwikkelen. Worden ze waardevolle leden van de gemeenschap?

Het is dus niet alleen van belang voor de geestelijke gezondheid van het individu om deze periode goed door te komen, maar ook voor het sociale welzijn van de gehele samenleving. Het mes snijdt aan twee kanten. Vandaar de vaak zeer uitgebreide aandacht die de traditionele gemeenschappen schenken aan deze belangrijke, tweede, fase in iemands leven.

VOLWASSEN WORDEN: PERMANENTE EDUCATIE

De psychologische, sociale en religieuze bagage die de novice meeneemt na zijn initiatie in de wereld van de volwassenen is nog pril en nog lang niet volledig. Net zoals eerstejaars studenten bij ons moeten jongemannen en meisjes nog een lange weg afleggen voordat ze enig gezag en prestige hebben opgebouwd. En net als die eerstejaars

studenten wordt die weg gemarkeerd door kleine stappen vooruit. Voor studenten zijn die stappen de tentamens, de examens als bachelor en master en eventueel promotie. Voor traditionele jonge Aborigines zijn die stappen de jaarlijkse rituelen waar ze aan deel moeten nemen. Elk ritueel markeert een volgende stap in het proces van *age grading*. De praktische kennis en vaardigheden nodig om voedsel te verzamelen en om te jagen leren jongemannen en vrouwen in het leven van alle dag, vooral door gewoon mee te doen met de ouderen en goed op te letten. Maar kennis en inzicht in de aard van het bestaan, kennis die het leven begrijpelijk en zinvol maakt, die wordt mondjesmaat overgedragen in de jaarlijkse cyclus van rituelen. Je zou kunnen stellen dat de praktische kennis van alledag dient om niet te verdwalen in de natuur, en de religieuze kennis om niet te verdwalen in het leven zelf. Zo bouwt elk individu kennis, inzicht en daardoor prestige op en verwerft op die manier een volwaardige positie als verantwoordelijke volwassene in de eigen samenleving.

Het hierboven genoemde onderscheid tussen de belevingswereld van mannen en vrouwen komt in deze fase het duidelijkst tot uiting in de Aboriginalopvatting over de vraag: in welke levensfase bevinden man en vrouw zich? Meisjes worden na de eerste menstruatie al snel gezien als volwassen vrouwen, terwijl jongens na hun initiatie nog lange tijd de status 'adolescent' krijgen. Vrouwen krijgen op jonge leeftijd al kinderen van partners die meestal een stuk ouder zijn. Dat is het gevolg van de regel dat jongens pas ver in hun twintigste levensjaar geacht worden het vaderschap aan te kunnen. Daarvoor vormen ze met leeftijdsgenoten een sociale klasse apart – die van adolescenten. Ze staan als het ware tijdelijk buiten de eigen samenleving: nog te jong om verantwoordelijkheid te nemen en te oud om nog als kind door het leven te gaan. Ook worden ze op pad gestuurd om de clangebieden van andere Aborigines te leren kennen. Gedurende die periode, die bekend staat als *walk about*, bezoeken ze de families van hun toe-

komstige bruid en maken zo kennis met de andere mensen en het land waarop die wonen. Die periode duurt totdat de jongeman na jaren ervaringen elders een sociaal netwerk heeft opgebouwd van nabije en verre verwanten, en vertrouwd is geraakt met grote stukken land die de omvang van zijn eigen clangebied verre overschrijden. Die kennis en ervaring is in een mobiele cultuur als die van de Australische Aborigines van levensbelang.

Maar ook voor hen breekt de tijd aan dat ze de verantwoordelijkheid van het vaderschap op zich mogen nemen. Man en vrouw gaan dan samenwonen – zonder huwelijks-ceremonie – en zien hun relatie officieel bevestigd met de komst van het eerste kind. Ook de jongeman is nu definitief de wereld van de volwassenen ingestapt.

VOLWASSEN ZIJN: TAKEN EN VERANTWOORDELIJKHEDEN

De taken en verantwoordelijkheden van volwassen mannen en vrouwen verschillen in Aboriginal Australië niet wezenlijk van die in elke andere samenleving: opvoeding van de kinderen, zorg voor familie en verwanten, het onderhouden van netwerken en zorgen dat er voldoende te eten is. Wat dat laatste betreft is ook op economisch gebied het onderscheid tussen de activiteiten van mannen en vrouwen duidelijk aanwezig. Vrouwen verzamelen vooral het plantaardige voedsel, dat zo'n 70% van de dagelijkse consumptie omvat, en mannen gaan op jacht. Vissen in beekjes, rivieren en langs de kust is vaak een gemeenschappelijke onderneming. Naarmate mannen en vrouwen ouder worden vervullen ze ook steeds meer de rol van leraar voor de jonge mensen. Dit geldt zeker ook voor alle religieuze activiteiten, waarbij de scheiding tussen *men's* en *women's business* strak gehandhaafd blijft. Vrouwen en mannen voeren hun eigen rituelen op en op het doorkruisen van beide domeinen rust een groot taboe. Alleen in de laatste fase

van de soms weken durende seizoensrituelen komen beiden samen om te benadrukken dat de scheiding tussen de seksen niet absoluut kan zijn. Uiteindelijk is het voortbestaan van de samenleving afhankelijk van de coöperatie tussen mannen en vrouwen op alle fronten.

De kern van deze religieuze activiteiten is een verdere verdieping in de rol en betekenis van de spirituele wereld. Dit is de wereld achter het zichtbare dagelijkse bestaan, de wereld die dat leven van alle dag draagt en betekenis geeft. De uitdrukking die Aborigines zelf hanteren is dat al wat bestaat een buitenkant en een binnenkant kent. De binnenkant vertegenwoordigt de macht van de mythologische wezens, het spirituele deel van het bestaan. De buitenkant is daar de zichtbare, materiële uitdrukking van. De buitenkant draagt als het ware de binnenkant. Aborigines maken graag gebruik van metaforen en analogieën om dat aan buitenstaanders uit te leggen. De relatie tussen de alledaagse wereld en de spirituele wereld is, zo zeggen ze bijvoorbeeld, te vergelijken met de wijze waarop het skelet de drager is van de zichtbare buitenkant van elk lichaam. De beenderen zijn de onzichtbare binnenkant, het vleselijke lichaam de zichtbare buitenkant. Dat laatste zou als het ware in elkaar storten als het niet door die binnenkant gedragen wordt. Zo draagt de onzichtbare spirituele wereld de zintuigelijk waarneembare wereld waarin mensen tijdens hun verblijf op aarde functioneren. Kennis verwerven van die binnenkant (*'seeing the inside'*) is essentieel voor het begrijpen van het leven en de zin van het bestaan.³ Wanneer volwassenen de volgende levensfase bereiken, hebben ze dat ideaal het dichtst benaderd.

O U D E R D O M

Omdat Aborigines traditioneel niet met jaartallen werken wordt de vraag wanneer men de status van oudere bereikt niet beantwoord met een getal dat de leeftijd aangeeft,

maar vastgesteld aan de hand van uiterlijke kenmerken, zoals grijze haren, afnemende vruchtbaarheid en verminderde economische activiteiten. De overgang naar de generatie der ouderen markeert men met het aanbrengen van een litteken op arm of borst. Fysieke achteruitgang en verminderd economisch nut doet geen afbreuk aan het prestige van ouderen waar het (religieuze) kennis en inzichten betreft. Door het permanente proces van *age grading* benaderen zij het dichtst het ideaal van *seeing the inside*. En vanwege hun leeftijd staan ze ook letterlijk het dichtst bij de spirituele wereld, de wereld waarvan ze binnen afzienbare tijd deel uit zullen maken. In het dagelijks leven mogen de jongeren dan wel eens foeteren op de nukken van de ouderen of er stiekem de spot mee drijven, maar als het erop aan komt accepteren ze hun geestelijk overwicht. De interpretatie die ouderen geven aan mythologische verhalen en rituelen hebben gezag en autoriteit. Zolang ze hun geestelijke vermogens nog bezitten zijn ze bij uitstek de leidende figuren in de religieuze riten en bepalen zij welke en hoeveel kennis aan jongeren wordt overgedragen. Deze blijven voor hun geestelijke en intellectuele ontwikkeling van hen afhankelijk en weten dat drommels goed.

DE DOOD EN HET VERVOLG

Maar uiteindelijk heeft de dood ook hier het laatste, zij het niet definitieve woord.

Niets verandert het alledaagse leven zo radicaal als het bericht van iemands overlijden. Het dagelijkse leven staat wekenlang uitsluitend nog in het teken van dood, rouw en rituele handelingen. Wat er ook gepland was, alles moet wijken voor de activiteiten rond de begrafenis. Verwanten komen van heinde en verre om de dode de laatste eer te bewijzen. In de huidige tijd worden ze per fax of telefoon gewaarschuwd. Ze reizen in terreinauto's of komen per vliegtuig naar de dichtstbijzijnde nederzetting.

Sterft iemand onverwacht in de bloei van zijn leven, dan is de ontreding in die kleine gemeenschappen groot. Al snel denkt men dan dat er zwarte magie in het spel is. Het is immers niet natuurlijk dat mensen in de kracht van hun leven plotseling dood gaan en een magische verklaring ligt dan voor de hand. Nabestaanden zullen onderzoeken of zwarte magie de oorzaak van het overlijden is. Vaak zoekt men de schuldige bij clans waarmee men toch al een stroeve relatie heeft, of men verdenkt iemand die altijd al problemen met de overledene had. Sommige mensen kennen de geheime gezangen en bezweringen, waarmee je de dood over een ander kunt afroepen. Wanneer de conclusie is dat zwarte magie de dood heeft veroorzaakt en men denkt de schuldige(n) gevonden te hebben, dan volgden er soms wraakacties. Ik heb daar discussies over bijgewoond, maar nog nooit meegemaakt dat die tot concrete wraakacties geleid hebben. Wel dat er onderhandeld werd over vormen van compensatie. Deze houding bij een plotselinge dood past in de opvatting die ik ook bij ziekte en ongeval tegengekomen ben: dat niets per ongeluk gebeurt. Altijd ligt er een bewuste actie aan ten grondslag, hetzij rechtstreeks uit de spirituele wereld, wanneer ernstige taboes overtreden zijn, hetzij door de invloed van mensen die technieken van zwarte magie beheersen.

Sterft iemand op gezegende leeftijd dan zoekt men minder snel naar schuldigen aan de dood, vooral wanneer men de dood ook nog ruim van tevoren zag aankomen. Men zal nuchter constateren dat de ziel op het punt staat het lichaam te verlaten en dat zijn lange reis naar het verblijf van de voorouders gaat beginnen. Familieleden zullen de stervende bijstaan met hun aandacht en gezangen. Wanneer bijvoorbeeld iemand van de clan van de Wilde Honing gaat sterven, zijn het de gezangen van de mythologische stichter van de clan (totem), Djaware, die klinken. Op die manier maakt men de voorouders erop attent dat de ziel van een clangenoot er spoedig aankomt. Voor de stervende hebben deze gezangen een bijzondere betekenis. Nog één

keer hoort hij de vertrouwde klanken en woorden die hem van tongschar aan door het leven begeleid hebben. Zijn oorsprong en identiteit dankt hij aan de mythologische wezens die bezongen worden. Nu worden ze ook spoedig zijn eindbestemming. In gedachte is de stervende al bij Djareware, met wie hij, net als alle clangenoten die hem voor gingen, verenigd zal worden. De laatste ademtocht is het teken dat de ziel het lichaam verlaten heeft.

Ons woord ziel is een te simpele samenvatting voor een aantal begrippen die Aborigines onderscheiden, begrippen die nauwelijks helder te krijgen zijn. Maar in grote lijnen komt het erop neer dat de ziel bestaat uit twee componenten: een deel dat van de mythologische voorouder (bijvoorbeeld Djareware) afkomstig is en die de foetus bezielde heeft, en een deel dat iemands individuele persoonlijkheid uitmaakt. Kort gezegd, een algemeen en eeuwig deel en een deel dat intrinsiek gekoppeld is aan elk individu apart, zijn karakter en persoonlijkheid. Het eerste deel zal zich uiteindelijk verenigen met totems als Djareware, het tweede moet met het ontbindende lichaam verdwijnen; het kan gevaarlijk worden als dat laatste rond het lichaam en de nabestaanden blijft hangen. Voor beide aspecten zijn aparte namen die in de hele streek ongeveer hetzelfde zijn: *birimbir* voor het totemdeel, en *mokoi* voor het individuele deel. Aborigines noemen dat laatste ook wel 'schaduw'. Iemands schaduw verdwijnt bij de dood, het totem-deel blijft bestaan.

Er zijn waarschijnlijk weinig samenlevingen waar de aandacht voor een overledene zo intensief en langdurig is als in Aboriginal Australië. Na de eigenlijke begrafenis volgen nog een groot aantal rituelen, tot wel vier tot vijf jaar na iemands overlijden. Het doel van deze rituelen is de ziel – dat wil zeggen het *birimbir* deel – van de overledene te begeleiden naar het voorouderverblijf waaruit hij ooit als *spirit child* voortgekomen is. In de huidige tijd, nu veel Aboriginal gemeenschappen in of rond nederzettingen wonen, hebben missie en zending christelijke elementen aan de be-

grafenis toegevoegd. Een priester of dominee spreekt bij het graf gebeden uit en besprenkelt het stoffelijk overschot voor de teraardebestelling.

Behalve de begrafenis zelf maken ook een tweetal reinigingsriten voor nabestaanden deel uit van de rituele gebruiken rond iemands dood. Deze twee riten organiseert men vrij snel na het overlijden, soms zelfs voor de begrafenis en zelden later dan twee weken erna.

In de eerste worden nabestaanden gereinigd met de rook van vuur waarin men ook persoonlijke bezittingen van de overledene verbrandt. In de volgende rite geschiedt de rituele reiniging van de nabestaanden met water. Deze reinigingsriten hebben tot doel de nabestaanden langzaam te bevrijden van het *mokoi* deel van de ziel. Dat deel heeft de neiging rond nabestaanden te blijven hangen, misschien met de bedoeling wraak te nemen voor aangedaan onrecht tijdens het leven.

Met de begrafenis en de bijbehorende reinigingsriten is de zorg voor het welzijn van de overledene nog lang niet ten einde. Het lichaam is slechts tijdelijk in de aarde opgeslagen want enkele jaren later, als het lichaam vergaan is, graven enkele verwanten onder strikte taboevoorschriften de beenderen weer op en reinigen ze onder begeleiding van gezangen en dansen met de dood als thema. Weer enkele jaren later verpulvert men de beenderen en plaatst ze, samen met de schedel die in tact gelaten wordt, in een gekapte holle boomstam. Deze boomstam voorziet men van een fraaie decoratie en sluit men aan beide zijden af. Dan pas hebben de stoffelijke resten hun definitieve bestemming gekregen en kan de ziel eindelijk één worden met de totem.

Een interessant aspect van deze laatste rite vormt de symboliek zoals die tot uitdrukking komt in de gezangen, de dansen en de decoraties. De mythologische wezens die hierbij van belang zijn, verwijzen niet alleen naar de dood, maar ook naar thema's die leven, vruchtbaarheid of vitaliteit tot onderwerp hebben. Deze twee aspecten van de rite,

de nadruk op zowel leven als dood, komen overeen met het geloof in het dualistische karakter van dit aardse bestaan: het lichaam sterft en verdwijnt voorgoed maar de ziel leeft voort en wordt identiek met de totem, wanneer de vereiste serie ritens zijn uitgevoerd.

Elders heb ik aangegeven dat de religieuze handelingen rond het sterven weliswaar expliciet gericht zijn op het begeleiden van de ziel naar het voorouderverblijf – een lange en moeizame weg – maar dat ze hun feitelijke waarde ook ontlenen aan het therapeutische effect van de religieuze symbolen voor de nabestaanden.⁴ In elke volgende rite na iemands dood nemen nabestaanden een stukje verder afscheid van de overledene; vanaf het moeilijke begin meteen na de dood (reinigingsriten) tot aan de laatste rite jaren later. Dan zijn de ergste wonden van het verlies geheeld en mag het leven in al zijn vitaliteit weer voorzichtig gevierd worden.

SLOT

Wat me toch is blijven verbazen in de lange periode dat ik vertrouwd ben met een Aboriginal samenlevingen in Noord-Australië is dat de structuur van de *age grading* ondanks alle veranderingen die ook Aborigines ondergaan, nog steeds volop functioneert. Wat heet: vooral initiatieriten en ritens rond de dood zijn sinds de jaren zeventig van de vorige eeuw alleen maar in frequentie en omvang toegenomen. Sinds die periode bevechten Aborigines hun positie in de Australische nationale staat en deze emancipatiestrijd gaat in Noord-Australië hand in hand met een ongekende ervaring van religieuze activiteiten. Dat is misschien ook weer niet zo verwonderlijk als men bedenkt dat Aboriginal rituelen, en met name die ritens die vallen onder het systeem van *age grading*, niet alleen de generaties definiëren en de overgangen daartussen markeren, maar ook stapje voor stapje de Aboriginal personae en diens identiteit construe-

ren. Elk individu start zijn of haar leven als *spirit child* en is bij geboorte nog een *tabula rasa*. Dan begint het proces waarbij de identiteit van de persoon wordt opgebouwd. Eerst de naamgeving. Die is niet neutraal maar onlosmakelijk verbonden met een totem en het stukje landschap waar die totem thuis hoort. Dan de initiatieriten waarbij het individu wordt getransformeerd van kind tot verantwoordelijke volwassene. Ook deze rite is helemaal afgesteld op de individuele novice: hij/zij hoort de verhalen en liederen van de eigen clan en leert de diepere betekenis daarvan kennen. Dan volgen de vele kleine stappen van de jaarlijkse seizoenrituelen waarin kennis en inzicht trapsgewijs vermeerderd worden, met *seeing the inside* als uiteindelijke doel, een geestestoestand die de oudste generatie het dichts weet te benaderen.

De ritens na de dood lijken een spiegelbeeld van de ritens uit het *age grading* proces. Nu wordt de persoon – zo zorgvuldig opgebouwd tijdens het leven – stapsgewijs gedeconstrueerd. In de reinigingsritens beginnen nabestaanden afscheid te nemen van de persoon als individu: het *mokoi* deel van de ziel, het individu – gesymboliseerd door de schaduw van elk mens – wordt in de symboliek van de rite weggestuurd en dringend verzocht het onafwendbare te accepteren. Als de vleeselijke kenmerken van de overledene vrijwel zijn vergaan en de beenderen (de sacrale *inside*) overblijven vindt de laatste rite plaats. Het individu is er niet meer, wel nog dat eeuwige, goddelijke deel van zijn ziel dat weer teruggekeerd is naar het sacrale voorouderverblijf bron van waaruit eeuwig *spirit children* opnieuw de wereld in gestuurd zullen worden.

NOTEN

- 1 W. Lloyd Warner, *A Black Civilization. A social study of an Australian tribe*, New York and London, 1937, Harper & Brothers Publishers. Het begrip 'generatie' gebruik ik hier in sociologische zin: een categorie mensen die globaal tot eenzelfde leeftijdsgroep behoren.
- 2 Tenzij anders vermeld vormt de inhoud van dit hoofdstuk een weerslag van het onderzoek dat ik sinds 1972 verricht naar de religieuze wereld van Aborigines in Arnhem Land, Noord- Australië. In dat gebied vormt, ondanks ingrijpende processen van modernisering, de inheemse denk- en levenswijze nog steeds de basis voor de inrichting van het dagelijks bestaan. In die zin is het hier gepresenteerde materiaal niet representatief voor alle Aborigines, waarvan vele als gevolg van het contact met de westerse wereld en het verlies van land deze tradities niet meer kennen. Voor gedetailleerde beschrijving van de Aboriginal cultuur uit Arnhem Land verwijs ik naar mijn boek *De Clan van de Wilde Honing. Spirituele rijkdom van de Aborigines*, Haarlem, 2006, Binkey Kok Publications.
- 3 Het begrip *seeing the inside* is uitvoerig beschreven door I. Keen, *Knowledge and secrecy in Aboriginal religion. Yolngu of North-East Arnhem Land*, Oxford 1994, Clarendon Press.
- 4 Zie ook A. Borsboom, 'Gedragingen rond het sterven. Dodenriten bij Australische Aborigines', in: H. Driessen en H. de Jonge (red.), *In de ban van betekenis. Proeve van symbolische antropologie*, Nijmegen 1995, sun, p. 247-267.